

**ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΡΜΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΚΟΥΣΤΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ
ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Βασιλειάδης Λουκάς
καθηγητής Θεωρητικών, Μουσ. Σχ. Κατερίνης**

**Κατσώχη Χαρίκλεια
Σ.Ε. Δυτ. Μακεδονίας, Δρ. Μουσικής Παιδαγωγικής**

**Τσερπέ Γεωργία Μαρία
Σ.Ε. Δυτ. Θεσ/νίκης, Δρ. Ιστορικής Μουσικολογίας**

**Παρουσίαση του ελεύθερου συγγράμματος
Εκδόσεις Ε.Ε.Μ.Ε.**

ΕΝΟΤΗΤΕΣ

1. Αναγνώριση διαστημάτων
2. Αναγνώριση συγχορδιών
3. Αναγνώριση μέτρου και αρμονικών διαδοχών
4. Ρυθμικομελωδική υπαγόρευση
5. Αρμονία

1. Αναγνώριση διαστημάτων (1)

Ερωτήματα A1 και A2: ερωτήματα πολλαπλής επιλογής αναφορικά με την ακρόαση ενός ανιόντος ή κατιόντος διαστήματος σε κάθε ερώτημα. Τα ανιόντα ή κατιόντα διαστήματα ακούγονται από τρεις φορές το καθένα. Ο/Η υποψήφιος/α επιλέγει τη μία από τις πέντε πιθανές απαντήσεις κάθε ερωτήματος (μονάδες $2 \times 2 = 4$)

Ερωτήματα A3 και A4: ασκήσεις αναφορικά με την ακρόαση ενός ανιόντος ή κατιόντος διαστήματος σε κάθε ερώτημα. Τα ανιόντα ή κατιόντα διαστήματα ακούγονται από τρεις φορές το καθένα, όπου δίνεται ο πρώτος φθόγγος και ζητείται να γραφεί σε δεδομένο πεντάγραμμο ο δεύτερος φθόγγος και να χαρακτηριστεί λεκτικά το διάστημα (μονάδες $2 \times 2 = 4$)

...Αναγνώριση διαστημάτων (2)

Τα ερωτήματα A1, A2 υπήρχαν και σε προηγούμενες εισαγωγικές εξετάσεις για τα Τμήματα Μουσικών Σπουδών

Ειδικά για τα A3, A4: δίνεται ο πρώτος φθόγγος του διαστήματος (βάση ή κορυφή)

Ζητείται: καταγραφή του διαστήματος στο πεντάγραμμο με νότες & λεκτικός χαρακτηρισμός

Τα πιθανά διαστήματα των ερωτήσεων A1, A2, A3, A4 είναι: 1Κ, 2μ, 2Μ, 3μ, 3Μ, 4Κ, 4Αυξ (5ελατ), 5Κ, 6μ, 6Μ, 7μ, 7Μ, 8Κ

(Πρόγραμμα σπουδών: Β΄ Γυμνασίου, Διαστηματικό περιεχόμενο/ ονόματα και είδη διαστημάτων)

Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση διαστημάτων (1)

- Άκουσμα μεμονωμένων φθόγγων και διαστημάτων (μελωδικών, αρμονικών, ανιόντων, κατιόντων) από το πιάνο. Φωνητική απόδοση μόνο της βάσης, μόνο της κορυφής ή και των δύο
- Απόδοση διαστημάτων με βάση ένα φθόγγο με ανοδική ή καθοδική κατεύθυνση
- Απόδοση μελωδικών διαστημάτων που παίζονται στο πιάνο με αντίθετη κατεύθυνση
- Απόδοση αρπέζ τρίφωνης συγχορδίας (μείζονος και ελάσσονος). Συνειδητοποίηση των διαστημάτων: 3μ, 3M, 5K και 8K

... Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση διαστημάτων (2)

- Συνειδητοποίηση της 4Αυξ ως ένα διατονικό ημιτόνιο κάτω από την κορυφή της 5Κ ή ως ένα διατονικό ημιτόνιο πάνω από τη βάση της 5Κ. Απόδοση της 4Αυξ. με ανιούσα και κατιούσα φορά. Συνειδητοποίηση του διαστήματος της 7Μ με ανάλογο τρόπο σε σχέση με την 8Κ
- Απόδοση όλων των διαστημάτων με τις ενδιάμεσες νότες τους (3^η-8^η). Εφαρμογή της άσκησης σε διαφορετικές τονικότητες. Θεωρητική εφαρμογή της άσκησης στο πεντάγραμμο (σε ποιες μείζονες και ελάσσονες κλίμακες ανήκουν τα συγκεκριμένα διαστήματα). Σύνδεση θεωρίας και πράξης
- Άκουσμα φθόγγων που ανήκουν σε συγκεκριμένη τονικότητα. Λεκτική αναφορά των φθόγγων και των βαθμίδων ($\hat{1}\eta$, $\hat{2}\eta$, $\hat{5}\eta$ κ.λ.π.). Συνειδητοποίηση της θέσης των φθόγγων στην κλίμακα. Εφαρμογή της άσκησης: σε ζεύγη ομωνύμων κλιμάκων, παρά σε ζεύγη σχετικών, καθώς το τονικό κέντρο και η $\hat{5}$ παραμένουν τα ίδια

... Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση διαστημάτων (3)

- Φωνητική απόδοση ανιόντων και κατιόντων αρπές συγχορδιών μεθ' εβδόμης, με βάση διαφορετικές νότες. Συνειδητοποίηση του διαστήματος εβδόμης μικρής της Μείζονος συγχορδίας με 7μ, μέσω της βάσης και της κορυφής της. Ομοίως, με συγχορδία εβδόμης Μεγάλης, συνειδητοποίηση του διαστήματος της 7Μ
- Τραγούδι δύο συνεχόμενων διαστημάτων, κατόπιν τριών κ.ο.κ. Στη συνέχεια φωνητική απόδοση μιας μικρής μελωδίας. Στόχος: καλλιέργεια μουσικής μνήμης για απομνημόνευση μουσικών φράσεων
- Φωνητική απόδοση όλων των διαστημάτων (2^η-8^η) με διαφορετικές νότες ως βάση και κορυφή. Σύνδεση των διαστημάτων με γνωστές μελωδίες

Γενικές επισημάνσεις για την αναγνώριση διαστημάτων

- ✓ Το πιάνο ως υποστηρικτικό μέσο για απόδοση διαστημάτων, αρπάζ συγχορδιών κ.ά.
- ✓ Σταδιακή απεξάρτηση από το πιάνο και χρήση του ως μέσου ελέγχου
- ✓ Στόχος: η σταδιακή καλλιέργεια εσωτερικής φωνής-ακοής

Μελωδικά διαστήματα ως κεφαλή «γνωστών» μελωδιών (1)

2^η μικρή

«Για την Ελίζα»/Λ.β Μπετόβεν (ανιόν και κατιόν)

«Carmen»/Ζ. Μπιζέ (κατιόν)

«Think of me», *The Phantom of the Opera*/Α.Λ. Webber (ανιόν)

2^η Μεγάλη

«Ο μικρός τυμπανιστής» (ανιόν)

«Happy Birthday» (ανιόν)

«Σαράντα παλληκάρια» (ανιόν), αίσθηση πτώσης επιτονικής-τονικής (κατιόν)

3^η μικρή

«Τι χαρά...» (κατιόν)/παιδικό τραγούδι
Φωνητική απόδοση κατιόντος αρπέζ μείζονος
συγχορδίας

«Φωνή του κούκου» (κατιόν)/παιδικό τραγούδι

«Guten Abend, gut Nacht» (ανιόν) από το
«Wiegenlied» (Νανούρισμα)/Γ. Μπραμς

3^η Μεγάλη

«Πάλης ξεκίνημα»/Μ. Θεοδωράκης (ανιόν).
Φωνητική απόδοση ανιόντος αρπέζ μείζονος
συγχορδίας

«Πάνω στη βελανιδιά...» (ανιόν) από το «Η
κουκουβάγια» (παιδικό τραγούδι)

Συμφωνία αρ. 5/Λ.β Μπετόβεν (κατιόν)

4η Καθαρή

«Ω Έλατο» (ανιόν)

«Τραγούδι γενεθλίων» (ανιόν)

«Τ' Αστέρι του Βοριά»/Μ. Χατζιδάκις
(ανιόν)

«Πότε θα κάνει ξαστεριά (ανιόν)

«Μία Μικρή Νυχτερινή
Μουσική»/Β.Α.Μότσαρτ (κατιόν)

4η Αυξημένη/5η ελαττωμένη

«Maria!» προσφώνηση από το μιούζικαλ
West Side Story/Λ.Μπερνστάϊν (ανιόν)

5^η Καθαρή

«Φεγγαράκι μου λαμπρό» (ανιόν)

«Καροτσέρι»/Μ. Χατζιδάκις (ανιόν)

«Μακεδονία ξακουστή» (ανιόν)

«Ο Καραγκιόζης»/Δ. Σαββόπουλος
(ανιόν)

«Θάλασσα πλατιά»/Μ. Χατζιδάκις
(κατιόν)

6^η μικρή

«Love story» (κατιόν και ανιόν)

«Σαν με κοιτάς»/Γ. Σπανός (ανιόν)

6^η Μεγάλη

Traviata/Τζ. Βέρντι (άρια) (ανιόν και κατιόν)

«Άστρο φωτεινό» («Τρίγωνα κάλαντα»)
(ανιόν)

«Κυκλάμινο»/Μ. Θεοδωράκης (ανιόν)

7^η μικρή

«La Cumparsita»-ταγκό/G.M.Rodriguez
(ανιόν)

7^η Μεγάλη

«Nun wer die Sehnsucht kennt» («μόνο
όποιος γνωρίζει τη νοσταλγία»), Lied
(τραγούδι)/Π.Ι. Τσαϊκόφσκι (κατιόν)

8^η Καθαρή

«My Bonnie lies over the Ocean» (ανιόν)

«Somewhere over the rainbow»/Wizard of
Oz (ανιόν)

2. Αναγνώριση συγχορδιών

Ερωτήματα B1 και B2: ερωτήματα πολλαπλής επιλογής αναφορικά με την ακρόαση μίας συγχορδίας σε κλειστή θέση, σε κάθε ερώτημα. Κάθε συγχορδία ακούγεται τρεις φορές. Ο/Η υποψήφιος/α επιλέγει τη μία από τις πέντε πιθανές απαντήσεις κάθε ερωτήματος (μονάδες $2 \times 2 = 4$). Όπως σε προηγούμενες εισαγωγικές εξετάσεις σε τμήματα μουσικών σπουδών

Ερωτήματα B3 και B4: ασκήσεις αναφορικά με την ακρόαση μίας συγχορδίας σε κλειστή θέση, σε κάθε ερώτημα. Κάθε συγχορδία ακούγεται τρεις φορές, όπου δίνεται ο χαμηλότερος φθόγγος και ζητείται να συμπληρωθεί σε δεδομένο πεντάγραμμο η συγχορδία με την καταγραφή των υπόλοιπων φθόγγων, καθώς και να χαρακτηριστεί αυτή λεκτικά (μονάδες $2 \times 2 = 4$)

Αναφορά στα ερωτήματα B3, B4

Ειδικά για τα B3,B4: δίνεται ο χαμηλότερος φθόγγος της συγχορδίας στο πεντάγραμμο και ακούγεται η συγχορδία

Ζητείται: καταγραφή στο πεντάγραμμο με νότες & λεκτικός χαρακτηρισμός

Πιθανές συγχορδίες των ερωτήσεων B1,B2,B3,B4 :

Τρίφωνες (μείζων, ελάσσων, αυξημένη και ελαττωμένη. Σε ευθεία κατάσταση, σε α' και β' αναστροφή -η αυξημένη παραμένει ίδια σε όλες τις αναστροφές)

Τετράφωνες (Μείζων με 7μ και 7M, ελάσσων με 7μ, ελαττωμένη με 7μ, ελαττωμένη με 7^η ελαττωμένη. Όλες αυτές οι συγχορδίες μόνο σε ευθεία κατάσταση)

Τα ερωτήματα B1, B2, B3 και B4 παίζονται σε κλειστή συγχορδιακή θέση

(Πρόγραμμα Σπουδών: Γ Γυμνασίου, Συγχορδίες, Εισαγωγή στην τονική Αρμονία/Λυκείου: α', β', γ')

Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση συγχορδιών (1)

- Παίζονται στο πιάνο (μελωδικά και αρμονικά) όλες οι συγχορδίες (τρίφωνες, τετράφωνες). Ο/η μαθητής/τρια τραγουδά νότα προς νότα (βάση προς κορυφή και αντίστροφα) τα διαστήματα των συγχορδιών.

Χρήση όλων των συνδυασμών που αναφέρονται στο ΦΕΚ

Από τρίφωνες: Μείζων, ελάσσων, ελαττωμένη και αναστροφές και αυξημένη

Από τετράφωνες: Μείζων με 7μ, μείζων με 7Μ, ελάσσων με 7μ, ελαττωμένη με 7μ και ελαττωμένη με 7η ελαττωμένη

... Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση συγχορδιών (2)

- Στη συνέχεια, ο μαθητής/τρια τραγουδά από τυχαία βάση (και αργότερα κορυφή) και δημιουργεί-τραγουδά τις υπόλοιπες νότες των συγχορδιών με βάση τα διαστήματα που περιέχουν (με ανοδική και καθοδική κατεύθυνση), χωρίς πιάνο. Εφαρμογή της άσκησης και με αναστροφές τρίφωνων συγχορδιών. Οι τετράφωνες μόνο σε ευθεία κατάσταση
- Φωνητική απόδοση αρπάζ συγχορδιών: έναρξη από χαμηλή φωνητική περιοχή και κίνηση ημιτονιακά προς ψηλότερη περιοχή με διαφορετική κάθε φορά βάση (ένα ημιτόνιο πιο πάνω από την προηγούμενη)

Στόχος: αποτύπωση του ακούσματος κάθε συγχορδίας στη μουσική μνήμη

Υλικό για τη μελέτη αναγνώρισης συγχορδιών: 1. βιωματική/εμπειρική γνώση

Αποσπάσματα από έργα με συγχορδίες με χαρακτηριστικό άκουσμα

Στόχος: η βιωματική/εμπειρική γνώση της θεωρητικής διδασκαλίας

Ενδεικτικό παράδειγμα: Webber A. L. *The Phantom of the Opera* (μ.1 ελάσων συγχορδία σε α' αναστροφή, κλειστή θέση)

THE PHANTOM OF THE OPERA

Music by ANDREW LLOYD WEBBER
Lyrics by CHARLES HART
Additional lyrics by RICHARD STILGOE & MIKE BATT

Allegro–vivace

Dm

Dm D^bm Cm B B^b

f

Υλικό για τη μελέτη αναγνώρισης συγχορδιών: 2. Θεωρητική διδασκαλία

- ✓ Παραδείγματα από εγχειρίδια αρμονίας
- ✓ Επιλεγμένα σημεία από ασκήσεις εναρμόνισης.
Προσαρμογή των συγχορδιών σε κλειστές συγχορδιακές θέσεις

3. Αναγνώριση μέτρου και αρμονικών διαδοχών

3.1. Αναγνώριση μέτρου

Ερωτήματα Γ1 και Γ2: ασκήσεις ακρόασης δύο αποσπασμάτων επιλεγμένων από ποικίλα είδη μουσικής (δυτική έντεχνη, παραδοσιακή, αστική λαϊκή, jazz κ.ά.), για τα οποία δίνεται το πλήθος των μέτρων προς ακρόαση και ζητείται να αναγραφεί σε κλασματική μορφή το μέτρο που αντιστοιχεί σε κάθε απόσπασμα, το οποίο ακούγεται τρεις φορές

Σχόλιο: Ο δοσμένος αριθμός των μέτρων μπορεί να διευκολύνει τους/τις υποψηφίους, βάσει των παλμών που θα ακούσουν, στην επιλογή ανάμεσα στα μέτρα των 3/4 και 6/8 ή των 2/4 και 4/4

(Πρόγραμμα Σπουδών: Α΄ Γυμνασίου (Ρυθμική Δομή, Μετρική Δομή)/ Γ΄ Γυμνασίου (Μετρική Δομή)/Λύκειο:γ΄ (ασκήσεις εύρεσης μέτρων και ρυθμικών σχημάτων)
Στην α΄ και β΄ λυκείου τα ρυθμικά ζητήματα διδάσκονται έμμεσα, μέσω της ρυθμικομελωδικής υπαγόρευσης

Οδηγίες για τη μελέτη αναγνώρισης μέτρου (1)

Εκτέλεση διαβαθμισμένης δυσκολίας ρυθμικών σχημάτων-μέτρων: χτύπημα του παλμού του μέτρου με το πόδι ή το αριστερό χέρι (tapping) και χτύπημα του ρυθμικού σχήματος με το δεξί χέρι. Τήρηση της περιοδικότητας. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται:

α) Στα μέτρα με παλμό με τριμερή υποδιαίρεση (6/8, 9/8, 12/8)

Τριμερής (τέταρτο παρεστιγμένο) και διμερής (τέταρτο) παλμός με εναλλαγή

Tempo di Huapango (fast)

that in!

f *marcato* *dim.*

ANITA
I like to be in A - mer - i - cal O. K. by me in A - mer - i - cal

GIRLS (except Rosalia)
I like to be in A - mer - i - cal O. K. by me in A - mer - i - cal

p *lightly*

Λ.
Μπερνστάϊν,
*West side
story*
«America»

...Οδηγίες για τη μελέτη αναγνώρισης μέτρου (2)

β) Στα μεικτά μέτρα με ανομοιογενείς παλμούς (έναν απλό παλμό και έναν με τριμερή υποδιαίρεση, όπως π.χ. το 5/8 ή 7/8

Constantinidis, Y.
(1972).
*8 Danses des iles
Grecques*

The image shows a page of musical notation for '8 Danses des iles Grecques' by Y. Constantinidis. The score is in G major and 5/8 time. It features a piano accompaniment with a melody in the right hand and a bass line in the left hand. The tempo is marked 'Con moto' with a quarter note equal to 192. The score includes dynamic markings such as 'pp', 'p', and 'mp e piu espressivo'. A red box highlights a specific measure in the piano part, and a green box highlights a specific measure in the vocal line.

3.2. Αναγνώριση αρμονικών διαδοχών

Ερωτήματα Γ3 και Γ4: ασκήσεις ακρόασης δύο διαδοχών, 4 ή 5 συγχορδιών. Κάθε διαδοχή ακούγεται τρεις φορές, όπου δίνεται η πρώτη συγχορδία (τονική σε ευθεία κατάσταση) και ζητείται να αναγραφούν το είδος της κλίμακας (μείζων ή ελάσσων) και οι αρμονικές βαθμίδες με τις πιθανές αναστροφές τους, με τον συνήθη συνδυασμό λατινικών και αραβικών ψηφίων και χωρίς τη χρήση πενταγράμμου για τη γραμμή του μπάσου ή των άλλων φωνών

Αναφορά στα ερωτήματα Γ3, Γ4

Ακρόαση δύο διαδοχών, 4 ή 5 συγχορδιών

Ακούγεται πρώτα η συγχορδία της τονικής (I ή i) σε ευθεία κατάσταση και κατόπιν ακολουθεί η διαδοχή

Ζητείται: η αναφορά του είδους της κλίμακας (μείζων ή ελάσσων), η καταγραφή των βαθμίδων των συγχορδιών με τις πιθανές αναστροφές (αρίθμηση), σύμφωνα με τη σημειογραφία του Προγράμματος Σπουδών στο ΦΕΚ (2858/2015) με συνδυασμό λατινικών και αραβικών στοιχείων και χωρίς τη χρήση πενταγράμμου

(Πρόγραμμα Σπουδών: Γ Γυμνασίου. Εισαγωγή στην τονική Αρμονία. Λύκειο: α', β' και γ' –αναγνώριση διαδοχής συγχορδιών σε συσχέτιση με τις αντίστοιχες ενότητες του μαθήματος "Αρμονία" του Π.Σ. Λυκείου)

Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση αρμονικών διαδοχών (1)

- Ασκήσεις για την αντίληψη διαφορών μεταξύ ομωνύμων κλιμάκων. Ειδικότερα: Αναγνώριση τρόπου, όπου παίζεται η διαδοχή. Διατήρηση στη μουσική μνήμη της τονικής της κλίμακας ως μελωδική βαθμίδα ($\hat{1}$ (και ως συγχορδιακή βαθμίδα (I, i). Ασκήσεις σε ζεύγη ομωνύμων κλιμάκων, καθώς τα δύο βασικά τονικά κέντρα (τονική, δεσπόζουσα) παραμένουν τα ίδια.

Αντιστοίχιση βαθμίδων μείζονος και του ομώνυμου ελάσσονος αρμονικού τρόπου

The image shows two musical staves in bass clef. The top staff is labeled "NTO" and contains a scale of eight notes: $\hat{1}$, $\hat{2}$, $\hat{3}$, $\hat{4}$, $\hat{5}$, $\hat{6}$, $\hat{7}$, and $\hat{8}$. The bottom staff is labeled "vto (αρμονική)" and contains a scale of eight notes: $\hat{1}$, $\hat{2}$, $\hat{3}$, $\hat{4}$, $\hat{5}$, $\hat{6}$ (with a flat), $\hat{7}$ (with a flat), and $\hat{8}$. The notes are represented by quarter notes on a five-line staff.

...Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση αρμονικών διαδοχών (2)

- Άκουσμα της αρχικής θέσης της συγχορδίας της τονικής (I ή i) για την παρακολούθηση της μελωδικής πορείας της σοπράνο
- Εστίαση προσοχής και άκουσμα της μελωδικής γραμμής του μπάσο
- Αναγνώριση των ειδών των συγχορδιών που ακούγονται
- Αναγνώριση της αλλαγής θέσης μιας συγχορδίας (το μπάσο παραμένει το ίδιο και οι υπόλοιπες φωνές αλλάζουν θέση)

...Στρατηγικές διδασκαλίας για την αναγνώριση αρμονικών διαδοχών (3)

- Αναγνώριση της διαφοράς μεταξύ μιας συγχορδίας σε ευθεία κατάσταση από μια συγχορδία σε $\acute{\alpha}$ αναστροφή
- Αναγνώριση της πιθανής πτώσης στο τέλος της διαδοχής
- Αναγνώριση του “ακούσματος” κάθε σύνδεσης. Παράδειγμα: η σύνδεση V-I δίνει την αίσθηση κατάληξης, καθότι η V περιέχει τον προσαγωγέα που λύνεται στην τονική

Επισημάνση: Ασκήσεις διαδοχών συγχορδιών στο πιάνο παράλληλα με τη διδασκαλία των ίδιων αντικειμένων στο μάθημα της Αρμονίας

...Υλικό για τη μελέτη αρμονικών διαδοχών: θεωρητική διδασκαλία (1)

- ✓ Παίξιμο από τον/την διδάσκοντα/ουσα στο πιάνο τρίφωνων συγχορδιών (Μείζονες και ελάσσονες) σε τετράφωνη γραφή (μπάσο, τενόρο, άλτο, σοπράνο) σε ευθεία κατάσταση
- ✓ Ο/η μαθητής/τρια ακούει πρώτα το μπάσο από το πιάνο, κατόπιν τραγουδά τη συγχορδία από κάτω προς τα πάνω και το αντίστροφο.
- ✓ Στη συνέχεια χρησιμοποιούνται σταδιακά όλα τα είδη των συγχορδιών

...Υλικό για τη μελέτη αρμονικών διαδοχών: θεωρητική διδασκαλία (2)

- ✓ Τραγούδι μελωδικών γραμμών (αρχικά του μπάσο και κατόπιν της σοπράνο, κ.ο.κ.) από παραδείγματα από διάφορες ενότητες του μαθήματος της Αρμονίας και από ασκήσεις εναρμόνισης των μαθητών/τριών
- ✓ Ενθάρρυνση της δημιουργικότητας των μαθητών/τριών για τη σύνθεση σύντομων αρμονικών διαδοχών με βάση τους κανόνες διαδοχής

4. Ρυθμικομελωδική υπαγόρευση (1)

Ερώτημα ακρόασης μιας μελωδίας εκτάσεως 4 ή 6 μέτρων, όπου δίνεται το μέτρο, ο οπλισμός, ο αρχικός φθόγγος καθώς και 2-3 ακόμη διάσπαρτοι φθόγγοι συγκεκριμένης ρυθμικής αξίας (οι πρώτοι σε κάθε δίμετρο) και ζητείται πλήρης μουσική καταγραφή σε δεδομένο πεντάγραμμο, ώστε να αποδίδονται ορθά και με ακρίβεια τόσο τα τονικά ύψη όσο και οι ρυθμικές αξίες

Ο τρόπος ακρόασης της μελωδίας εκτάσεως 4 μέτρων είναι ο εξής: η μελωδία θα ακουστεί μία φορά ολόκληρη στην αρχή, στη συνέχεια θα ακουστεί το πρώτο δίμετρο της μελωδίας δύο φορές και την τρίτη φορά θα ακουστεί σε σύνδεση με το δεύτερο δίμετρο της μελωδίας, το οποίο θα ακουστεί άλλες δύο φορές μόνο του. Τέλος θα επαναληφθεί μία ακόμα φορά η μελωδία ολόκληρη

Ο τρόπος ακρόασης της μελωδίας εκτάσεως 6 μέτρων είναι ανάλογος με τον τρόπο ακρόασης της μελωδίας εκτάσεως 4 μέτρων

Σχόλιο: Νέο κριτήριο αξιολόγησης. Κοινά σημεία και διαφορές με τον παλιό τρόπο εξέτασης (1985-2002).

(Πρόγραμμα Σπουδών: Η ακουστική αναγνώριση, η εκτέλεση (φωνητική και οργανική) και η καταγραφή ρυθμικομελωδικών μοτίβων εμπεριέχονται σε διάφορες ενδεικτικές δραστηριότητες του Π.Σ., σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου και του Λυκείου)

...Ρυθμικομελωδική υπαγόρευση (2)

Δίνονται: 1) Μέτρο, 2) Οπλισμός, 3) Οι πρώτοι φθόγγοι κάθε δίμετρου (τονικό ύψος και διάρκεια)

The image shows a musical staff in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). The staff is divided into six measures, numbered 1 through 6 above the staff. The notes are as follows:

- Measure 1: A quarter note on G4.
- Measure 2: A whole rest.
- Measure 3: A quarter note on G3.
- Measure 4: A whole rest.
- Measure 5: A quarter note on G4.
- Measure 6: A whole rest.

Τρόπος παιξίματος:

Όλη η μελωδία πρώτη φορά

1^ο-2^ο μέτρο 2 φορές

1^ο-2^ο μέτρο 3^η φορά και σύνδεση με 3^ο-4^ο μέτρο

3^ο-4^ο μέτρο 2^η φορά μόνο του

3^ο-4^ο μέτρο 3^η φορά και σύνδεση με 5^ο-6^ο μέτρο

5^ο-6^ο μέτρο 2 φορές

Όλη η μελωδία δεύτερη φορά

Στρατηγικές διδασκαλίας για τη ρυθμικομελωδική υπαγόρευση (1)

Απαραίτητες δεξιότητες που οι μαθητές/τριες πρέπει να καλλιεργήσουν:

- Μουσική αντίληψη του ρυθμού
- Ακουστική αναγνώριση διαστημάτων
- Εσωτερική ακοή-ακουστική μνήμη των βασικών τονικών κέντρων και στους δύο τρόπους. Τραγούδι όλων των βαθμίδων (συνειδητοποίηση της τονικής και της δεσπόζουσας ως βασικά τονικά κέντρων)

Φθόγγοι-βαθμίδες της ΝΤΟ μείζονος σε δύο οκτάβες

ΝΤΟ ΜΕΙΖΟΝΑ

Τονική

Τονική

Δεσπόζουσα

Δεσπόζουσα

...Στρατηγικές διδασκαλίας για τη ρυθμικομελωδική υπαγόρευση (2)

Φθόγγοι-βαθμίδες της ντο ελάσσονος σε δύο οκτάβες
Οι παρενθέσεις υποδηλώνουν τους μεταβλητούς φθόγγους στις τρεις μορφές του τρόπου

Δεσπόζουσα Τονική Δεσπόζουσα

Ενδεικτικοί μοτιβικοί σχηματισμοί του δεύτερου τετράφθογγου της ντο ελάσσονος
Έμφαση στο δεύτερο τετράχορδο

Στρατηγικές διδασκαλίας για τη ρυθμικομελωδική υπαγόρευση (3)

- Καλλιέργεια μελωδικής μνήμης
φωνητική αναπαραγωγή μικρών μελωδικών σχημάτων, χωρίς ρυθμικό
ρυθμικό σχήμα
- Καλλιέργεια ρυθμικομελωδικής μνήμης
φωνητική αναπαραγωγή μικρών μελωδικών σχημάτων με ρυθμικό σχήμα
και συνέχεια αναπαραγωγή μιας μικρής φράσης

Υλικό για τη μελέτη ρυθμικομελωδικής υπαγόρευσης

- ✓ **Ενασχόληση με μελωδίες** (τραγούδι, εκτέλεση στο πιάνο ή στο όργανο επιλογής, χωρισμός ενοτήτων, εντοπισμός μοτίβων). Ενδεικτικά: μελωδίες-φράσεις των πανελληνίων εξετάσεων στο μάθημα του dictée της περιόδου 2003-2023 (Ομάδα Θεμάτων Ε), βιβλία solfège, κ. ά.
- ✓ **Ενθάρρυνση της δημιουργικότητας** των μαθητών/τριών μέσω της σύνθεσης μικρών μελωδιών, είτε αυθόρμητα-διαισθητικά είτε με βάση μελωδικούς κανόνες του μαθήματος της Αρμονίας.
Προαπαιτείται η προετοιμασία των μαθητών/τριών σε θέματα μορφολογίας και ανάλυσης μελωδίας (μοτίβο, φράση)

5.1. Εναρμόνιση δοσμένης μελωδίας

Ερώτημα Ε1: άσκηση εναρμόνισης δοσμένης μελωδίας, όπου δίνεται μια μελωδία εκτάσεως 8-12 μέτρων (3/4, 4/4 ή 6/8, με διευκρίνιση της χρονικής αγωγής και ζητείται η τετράφωνη εναρμόνισή της σε σύστημα δύο δεδομένων πενταγράμμων (από δύο φωνές στα κλειδιά του σολ και του φα) με υποχρεωτική και την αναγραφή των αρμονικών συμβολισμών (30 μονάδες)

Σχόλιο: Οι διαφορές με τον προηγούμενο τρόπο εισαγωγής στα Μουσικά Τμήματα Σπουδών των Α.Ε.Ι. αφορούν στη μικρότερη έκταση του θέματος (8-12μ)

(Πρόγραμμα Σπουδών: Εισαγωγή στην Αρμονία της Γ' Γυμνασίου/ά', β' και γ' λυκείου)

Στρατηγικές διδασκαλίας για την εναρμόνιση δοσμένης μελωδίας (1)

- καλλιέργεια της εσωτερικής ακοής και εσωτερικού τραγουδιού για την απόκτηση βιωματικής αντίληψης των μουσικών θεμάτων
- μελέτη εναρμονισμένων μελωδιών στο πιάνο (τραγούδι κάθε φωνής χωριστά Παράλληλα, επαφή των μαθητών/τριών με δραστηριότητες μουσικής ανάλυσης και ακρόασης
- ενδεικτικές εναρμονίσεις των θεμάτων ως υλικό για μελέτη

...Στρατηγικές διδασκαλίας για την εναρμόνιση δοσμένης μελωδίας (2)

Σημεία εστίασης για την εναρμόνιση της μελωδίας

- Εύρεση αρχικής τονικότητας και κατάλληλου αρμονικού ρυθμού
- Χωρισμός ενοτήτων και εντοπισμών πτώσεων
- Εύρεση αρμονικού σκελετού κάθε φράσης
- Εντοπισμός μετατροπιών και τονικών αποκλίσεων
- Εφαρμογή των λειτουργικών σχέσεων των συγχορδιών
- Επιδίωξη καλών μελωδικών κινήσεων των φωνών
- Αποφυγή μελωδικών και αρμονικών λαθών και δημιουργική γραφή (μιμήσεις)

5.2. Δημιουργία πτωτικής-μετατροπικής αρμονικής διαδοχής

Ερώτημα Ε2: άσκηση δημιουργίας πτωτικής-μετατροπικής αρμονικής διαδοχής, όπου δίνεται μία αρχική τετράφωνη συγχορδία τονικής (σε σύστημα δύο δεδομένων πενταγράμμων) μαζί με τον αρμονικό συμβολισμό της, το μέτρο, τον αιτούμενο αριθμό μέτρων και τον αρμονικό ρυθμό, την τελική τονικότητα και τον τύπο της πτώσης και ζητείται να υλοποιηθεί στη βάση των παραπάνω δεδομένων μια κατάλληλη αρμονική διαδοχή εκτάσεως **2 έως 4 μέτρα**, με την πλήρη καταγραφή της στο πεντάγραμμο αλλά και με παράλληλη αναγραφή των αρμονικών συμβολισμών χωρίς την επικύρωση της αρχικής τονικότητας με πτώση (12 μονάδες).

Σχόλιο: Νέο ερώτημα εξέτασης σε πανελλήνιες εξετάσεις. Σταδιακή εξάσκηση των μαθητών/τριών από προηγούμενες τάξεις

(Πρόγραμμα Σπουδών: Ασκήσεις σύνθεσης ως ενδεικτικές δραστηριότητες σε διάφορα αντικείμενα σύνδεσης συγχορδιών στην ύλη των τριών τάξεων της Αρμονίας του Λυκείου)

Άσκηση σύνθεσης πτωτικής-μετατροπικής διαδοχής. 1^ο Παράδειγμα (1)

Μέτρο: 4/4

Εύρος αρμονικού ρυθμού: από ήμισυ έως ολόκληρο

Τονικότητα μετάβασης: ΡΕ Μείζων

Σύνολο μέτρων: τέσσερα (4)

Τελική πτώση στη νέα τονικότητα: Ημίπτωση (πτώση στην V)

Δίδεται το ακριβές ξεκίνημα με τις νότες της τονικής (I)

...Άσκηση σύνθεσης πτωτικής-μετατροπικής διαδοχής. 1° Παράδειγμα (2)

G:I

V₃⁶

I
D:IV }
V²

V²

I⁶

IV

V

εξέλιξη

φράσης: πορεία αρχ. τονικ. μετατροπία

διαδικασία πτώσης

Άσκηση σύνθεσης πτωτικής-μετατροπικής διαδοχής. 2^ο Παράδειγμα (1)

Μέτρο: 3/4

Εύρος αρμονικού ρυθμού: από τέταρτο έως μισό παρεστιγμένο

Τονικότητα μετάβασης: ΝΤΟ Μείζων

Σύνολο μέτρων: τρία (3)

Τελική πτώση στην νέα τονικότητα: Τέλεια Αυθεντική

Δίνεται το ακριβές ξεκίνημα με τις νότες της τονικής (I)

...Άσκηση σύνθεσης πτωτικής-μετατροπικής διαδοχής. 2^ο Παράδειγμα (2)

a: i   iv   V⁷   i }   C: vi }   IV   V⁷   I

εξέλιξη

φράσης: πορεία αρχ. τονικ.

μετατροπία

διαδικασία πτώσης

Υλικό για τη μελέτη της πτωτικής-μετατροπικής αρμονικής διαδοχής

- ✓ Προτάσεις για ασκήσεις σύνθεσης ανά τάξη (2-4μ) σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών των τριών τάξεων του Λυκείου για το μάθημα της Αρμονίας
- ✓ Ενθάρρυνση της δημιουργικότητας των μαθητών για σύνθεση σύντομων αρμονικών διαδοχών, οι οποίες αρχικά αποδίδονται στο πιάνο και συνέχεια καταγράφονται στο πεντάγραμμο

5.3. Δεξιότητες που πρέπει οι μαθητές/τριες να καλλιεργούν απαραίτητα στις τρεις τάξεις του Λυκείου (1)

- ✓ να γνωρίζουν τους σπλισμούς των κλιμάκων και τις σχέσεις συνάφειας των τονικοτήτων
- ✓ να γνωρίζουν τη λειτουργικότητα των συνδέσεων, καθώς και των σχέσεων κυρίων και δευτερευουσών συγχορδιών
- ✓ να αντιλαμβάνονται τις πτώσεις (ως ένα φαινόμενο μελωδικής και αρμονικής εξέλιξης και όχι ως μια στιγμιαία σύνδεση)

...Δεξιότητες που πρέπει οι μαθητές/τριες να καλλιεργούν απαραίτητα στις τρεις τάξεις του Λυκείου (2)

- ✓ να γνωρίζουν τις μετατροπίες (διατονικές, χρωματικές και εναρμόνιες) σε κοντινές και μακρινές τονικότητες. Ως προς αυτό, προτείνεται οι μαθητές/τριες να αντιμετωπίζουν τους τρόπους μετάβασης από την μία τονικότητα στην άλλη, με βάση τη σχέση που έχουν μεταξύ τους. Για παράδειγμα, τονικότητες που απέχουν 2μ μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους μέσω της ναπολιτάνικης συγχορδίας ή μέσω της γερμανικής συγχορδίας αυξημένης έκτης που μετατρέπεται εναρμονίως σε δεσπόζουσα μεθ' εβδόμης της νέας τονικότητας.
- ✓ να γνωρίζουν τις τονικές αποκλίσεις με παρενθετικές δεσπόζουσες και έβδομες ελαττωμένες
- ✓ να αντιλαμβάνονται την άσκηση ως μία μακροδομική διαδικασία προς έναν αρμονικό στόχο και όχι ως απλή παράθεση συνδέσεων

5.4. Αρμονική ανάλυση

Ερώτημα Ε3: άσκηση αρμονικής ανάλυσης, όπου δίνεται ένα πολύ μικρό απόσπασμα (μία έως δύο φράσεις) από τετράφωνο εναρμονισμένο κομμάτι ρεπερτορίου με αυστηρά ομορρυθμική υφή και ζητείται η αναγραφή της τονικότητας και των αρμονικών συμβολισμών (8 μονάδες)

Δίνονται: μία ή δύο φράσεις από ομορρυθμικό απόσπασμα

Ζητούνται: 1) η τονικότητα, 2) αρμονική ανάλυση με την προτεινόμενη σημειογραφία, όπως υποδεικνύεται στο Πρόγραμμα Σπουδών

(Πρόγραμμα Σπουδών: ανάλυση-σχολιασμός έργων ρεπερτορίου στην α', β' και γ' λυκείου)

Αρμονική ανάλυση τετράφωνου ομορρυθμικού αποσπάσματος (1)

Γ. Σ. Μπαχ, «Auf meinen lieben Gott» Cant.5, *Wo soll ich fliehen hin*, μ. 1-4

J.H.Schein 1627

Führ' auch mein Herz und Sinn durch deinen Geist dahin,

g: i   5 $\sharp$ -6
iv⁻² vii^o   i⁻² iv6   V   -2   i⁶ 7-6   vii^o   i⁻² ii^{o6}   V

Αρμονική ανάλυση τετράφωνου ομορρυθμικού αποσπάσματος (2)

*χωρίς την αριθμητική επισήμανση των ξένων φθόγγων

Γ.Σ.Μπάχ, «Es ist das Heil uns Kommen her», BWV, αρ.290, μ. 1-4

Wittenberg 1524

1. Es ist das Heil uns kom - men her von Gnad und lau - ter Gü - - - te,
die Werk, die hel - fen nim - mer - mehr, sie mö - gen nicht be - hü - - - ten.
11. Die Hoffnung wartt der rech - ten Zeit, was Got - tes Wort zu - sa - - - get;
wenn das ge - sche - hen soll zur Freud, setzt Gott kein g'wis - se Ta - - - ge.

E: I V⁶ -⁷ I }
A: V } IV⁶ I V⁻⁷ I }
E: IV } V⁶ I -⁶ vi }
B: ii } V⁻² I⁶ V⁷ I

τέλεια πτώση
στη ΛΑ

τέλεια πτώση²⁵
στη ΣΙ

Αρχές διδασκαλίας της αρμονικής ανάλυσης

Αντίληψη της αρμονικής ανάλυσης ως διαδικασία στενά συνδεδεμένη με το τραγούδι –solfège (εμπειρική-βιωματική διδασκαλία) και σε επόμενο στάδιο ως διαδικασία που συνδέεται με το εσωτερικό τραγούδι. Έμφαση στην οριζόντια-αντιστικτική και στην κάθετη αρμονική υφή.

Αποφυγή κατά τη διδασκαλία της αρμονικής ανάλυσης του χαρακτηρισμού κάθε συγχορδίας μεμονωμένα –αποκομμένη από το αρμονικό της πλαίσιο. Αντίληψη του ρόλου και της λειτουργίας της συγχορδίας μέσα στο αρμονικό περιβάλλον που βρίσκεται.

Ολοκληρώνοντας...

Συστηματική και στοχευμένη διδασκαλία με σπειροειδή τρόπο από την Α΄ Γυμνασίου

Συνεργασία των διδασκόντων/ουσών των θεωρητικών μαθημάτων ευρωπαϊκής μουσικής για τη διαμόρφωση κοινής στάσης σχετικά με τη διδασκαλία της Αρμονίας

Χρησιμοποίηση πλατφόρμας ασύγχρονης διδασκαλίας (π.χ. e-class) για ανάρτηση σχετικού υλικού, το οποίο οι μαθητές/τριες μπορούν να μελετήσουν σε δικό τους χρόνο

**Ευχαριστούμε
για την προσοχή σας**